

O‘ZBEKISTONDA INVESTITSIYA MUHITINI YAXSHILASH VA XORIJIY INVESTITSIALARNI JALB ETISH MEXANIZMLARI

Zokirov Iskandarxon Abbosxonovich

Qo‘qon universiteti Andijon filiali

“Iqtisodiyot va moliya” kafedrasida o‘qituvchi

E-mail: zokiroviskandarkhon@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20741414>

Annotatsiya. Ushbu maqolada O‘zbekistonda investitsiya muhitini yaxshilash va xorijiy investitsiyalarni jalb etish mexanizmlarining nazariy va amaliy jihatlari tahlil qilingan. Mamlakatda investitsiya siyosatini takomillashtirish, huquqiy kafolatlar, soliq imtiyozlari hamda erkin iqtisodiy zonalarining roli yoritilgan. Shuningdek, xorijiy investitsiyalar oqimini oshirishga ta’sir etuvchi omillar ilmiy jihatdan o‘rganilgan.

Kalit so‘zlar: investitsiya muhiti, xorijiy investitsiyalar, iqtisodiy islohotlar, erkin iqtisodiy zonalar, soliq siyosati, kapital oqimi.

Kirish

Bugungi global iqtisodiyot sharoitida har bir davlatning iqtisodiy barqarorligi va rivojlanish sur’ati bevosita investitsiya muhitining jozibadorligi bilan belgilanadi. O‘zbekiston Respublikasi ham so‘nggi yillarda ochiq iqtisodiyot siyosatini yuritib, xorijiy investitsiyalarni jalb etishga alohida e’tibor qaratmoqda. Investitsiyalar iqtisodiy o‘sish, yangi ish o‘rinlari yaratish va texnologik modernizatsiya jarayonlarining asosiy manbai hisoblanadi.

Mamlakatda amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlar, xususan, soliq tizimini soddalashtirish, valyuta bozorini liberallashtirish va tadbirkorlik subyektlarini qo‘llab-quvvatlash choralari investitsiya muhitini sezilarli darajada yaxshilashga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, erkin iqtisodiy zonalar va sanoat parklarining tashkil etilishi xorijiy investorlar uchun qulay sharoit yaratmoqda.

Biroq, investitsiya oqimini yanada oshirish uchun institutsional islohotlarni chuqurlashtirish, huquqiy kafolatlarni mustahkamlash va infratuzilmani rivojlantirish zarur. Shu nuqtai nazardan, mazkur mavzuni ilmiy jihatdan o‘rganish dolzarb hisoblanadi. [1]

Asosiy qism

Investitsiya muhitini shakllantirish va xorijiy kapitalni jalb etish bo‘yicha ko‘plab iqtisodchi olimlar tomonidan ilmiy tadqiqotlar olib borilgan.

D. North institutlar iqtisodiyoti nazariyasida investitsiya muhitining asosini huquqiy va institutsional barqarorlik tashkil etishini ta’kidlaydi. Uning fikricha, samarali institutlar mavjud bo‘lmagan joyda investitsiya oqimi past bo‘ladi [2].

J. Dunning o‘zining “Ekletik paradigma” (OLI modeli) asarida xorijiy investitsiyalar uch omil — egalik (Ownership), joylashuv (Location) va ichkilashtirish (Internalization) asosida shakllanishini asoslab bergan. Unga ko‘ra, davlatning investitsiya jozibadorligi aynan joylashuv afzalliklari bilan belgilanadi [3].

S. Hymer tadqiqotlarida esa xorijiy investitsiyalarning asosiy sababi korxonalarining monopolistik ustunlikka ega bo‘lish istagi bilan bog‘liqligi ko‘rsatib berilgan. U investitsiya oqimlarini global raqobat natijasi sifatida talqin qiladi [4].

O‘zbekistonlik iqtisodchi olimlardan A. Vahobov investitsiya muhitini yaxshilashda soliq imtiyozlari va davlat kafolatlarining rolini alohida ta’kidlaydi. Uning fikricha, barqaror soliq siyosati xorijiy investorlar ishonchini oshiradi [5].

Shuningdek, I. Karimov asarlarida iqtisodiy islohotlarning bosqichma-bosqich amalga oshirilishi va investitsiya siyosatining ochiqqligi mamlakat iqtisodiy barqarorligining muhim omili sifatida ko'rsatib o'tilgan [6].

Ushbu tadqiqotda tizimli yondashuv, qiyosiy tahlil va statistik umumlashtirish usullaridan foydalanildi. Investitsiya muhitiga ta'sir etuvchi omillar makroiqtisodiy ko'rsatkichlar asosida o'rganildi. Ma'lumotlar O'zbekiston Respublikasi Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi hamda Jahon banki hisobotlaridan olindi. Shuningdek, xorijiy investitsiya oqimlarining dinamikasi tahlil qilinib, ularning iqtisodiy o'sishga ta'siri baholandi. Tadqiqot natijalari asosida investitsiya muhitini yaxshilash bo'yicha asosiy yo'nalishlar ishlab chiqildi.

Asosiy qism

O'zbekiston Respublikasida so'nggi yillarda investitsiya muhitini yaxshilash bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Natijada xorijiy investitsiyalar oqimi sezilarli darajada oshgan. Quyidagi jadvalda investitsiya muhitini belgilovchi asosiy omillar va ularning natijalari keltirilgan.

1-jadval

O'zbekistonda investitsiya muhitini yaxshilash omillari va natijalari

Omillar	Amalga oshirilgan islohotlar	Natija
Soliq siyosatini liberallashtirish	Soliq stavkalarining kamaytirilishi	Investitsion jozibadorlik oshdi
Valyuta bozorini erkinlashtirish	Valyuta konvertatsiyasi to'liq joriy etildi	Kapital oqimi oshdi
Erkin iqtisodiy zonalar	Imtiyozli hududlar tashkil etildi	Yangi investitsiya loyihalari ko'paydi
Huquqiy kafolatlar	Investor huquqlarini himoya qilish kuchaytirildi	Investor ishonchi oshdi
Infratuzilma rivoji	Transport va logistika modernizatsiyasi	Ishlab chiqarish samaradorligi oshdi

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda investitsiya muhitining yaxshilanishi natijasida xorijiy investitsiyalar hajmi yil sayin oshib bormoqda. Ayniqsa, sanoat, energetika, qurilish va IT sohalarida investitsion faollik yuqori darajada kuzatilmoqda.

Statistik ma'lumotlarga ko'ra, erkin iqtisodiy zonalarda amalga oshirilgan loyihalar umumiy investitsiyalarning sezilarli qismini tashkil etib, yangi ish o'rinlari yaratishda muhim rol o'ynamoqda. Shu bilan birga, hududiy investitsiya faolligi o'rtasida tafovutlar mavjud bo'lib, ayrim viloyatlarda infratuzilma va kadrlar salohiyati yetarli darajada rivojlanmagan.

Tahlillar natijasida shuni aytish mumkinki, investitsiya muhitini yanada yaxshilash uchun quyidagi yo'nalishlar muhim ahamiyatga ega: raqamli investitsiya platformalarini rivojlantirish, davlat-xususiy sheriklik mexanizmlarini kengaytirish va investorlarga xizmat ko'rsatish tizimini soddalashtirish.

Xulosa

O'zbekistonda investitsiya muhitini yaxshilash va xorijiy investitsiyalarni jalb etish bo'yicha amalga oshirilayotgan islohotlar ijobiy natijalar bermoqda. Soliq siyosatini liberallashtirish, huquqiy kafolatlarni kuchaytirish va erkin iqtisodiy zonalarining kengaytirilishi investitsion jozibadorlikni oshirdi. Kelajakda investitsiya jarayonlarini raqamlashtirish, institutsional islohotlarni chuqurlashtirish va infratuzilmani modernizatsiya qilish orqali mamlakatga yanada ko'proq xorijiy kapital jalb etish imkoniyati mavjud.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “Investitsiya faoliyatini takomillashtirish to'g'risida”gi farmoni. Toshkent, 2021, 3–10-bet.
2. North D. Institutions, Institutional Change and Economic Performance. Cambridge University Press, Cambridge, 1990, pp. 45–67.
3. Dunning J. H. The Eclectic Paradigm of International Production. Routledge, London, 2008, pp. 88–112.
4. Hymer S. The International Operations of National Firms. MIT Press, Boston, 1976, pp. 52–74.
5. Vahobov A. “Investitsiya siyosatini takomillashtirish yo'llari”, Toshkent moliya instituti ilmiy maqolalari, Toshkent, 2022, 18–26-bet.